

Категорія визначеності/невизначеності крізь призму ідей прихованої граматики

В. М. Лабетова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Corresponding author. E-mail: labetova-vika@meta.ua

Paper received 08.02.17; Accepted for publication 15.02.17.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню категорії визначеності/невизначеності в українській мові у зв'язку з теорією прихованої граматики. Проаналізовано особливості польової структури категорії визначеності/невизначеності та запропонована парадигма її експліцитних та імпліцитних виражальних засобів. Виділено морфологічні, лексичні, синтаксичні та текстові засоби, які формують центральні та периферійні зони категорії визначеності/невизначеності.

Ключові слова: *категорія визначеності/невизначеності, прихована граматика, експліцитні та імпліцитні засоби, комунікативна ситуація.*

Вступ. Співвідношення формальної та змістової сторін мови є одним із найбільш актуальних питань сучасної лінгвістики, оскільки граматика та семантика не завжди корелюють збалансовано та рівноправно. Потужним поштовхом до виявлення цієї особливості функціонування мови був активний розвиток порівняльної та типологічної лінгвістики, яким відзначилось XIX-XX століття, зокрема спробу вирішити проблему відношення формально-граматичних значень та різних лексико-семантичних систем знаходимо у студіях О. О. Потебні, Л. В. Щерби, О. О. Шахматова. Усі вони звернули увагу на те, що сфера змісту завжди набагато ширша, ніж сфера вираження, і це є іманентною властивістю будь-якої мовної системи. Усі фундаментальні людські знання та уявлення відбиваються в мові і виражаються за допомогою формальних засобів, але цей процес може перебувати на різних етапах граматикизації. Найбільш урівноваженими є випадки, де вираження певного змісту закріпило за собою регулярну систему формально-граматичних значень, тоді йдеться про найвищий ступінь граматикизації. Якщо система формальних засобів є неповною, редукованою чи нерегулярною, це є показником існування так званих «прихованих» категорій, які найбільш чітко виявляються в порівнянні з аналогічними категоріями інших мовних систем. Категорія визначеності/невизначеності (далі – В/Н) є однією з таких категорій, оскільки мовне оформлення її змісту в українській мові не є регулярним та формально закріпленим. Тому **метою** цієї статті є аналіз категорії В/Н в українській мові як прихованої категорії. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: 1) окреслити основні положення ідей прихованої граматики; 2) проаналізувати змістовий потенціал функціонально-семантичного поля В/Н в українській мові; 3) структурувати систему експліцитних та імпліцитних виражальних засобів функціонально-семантичного поля В/Н.

Огляд публікацій з теми. Ідеї «прихованої граматики» були проаналізовані в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, серед яких окремої уваги заслуговують студії Е.Сапіра [20], Б. Уорфа [17], Е. Кошмідера [19], Р. О. Якобсона [18], С. Д. Канцельсона [9], Т. В. Булигіної [4], О. В. Бондарка [3]. Визначеність/невизначеність була окреслена як імпліцитна категорія в студіях Т. М. Ніколаєвої, С. О. Крилова, Н. Д. Арутюнової,

Н. С. Поспелова, Т. В. Булигіної, проте не отримала вичерпного опису на теренах українського мовного простору.

Ідея прихованої граматики вперше широко обґрунтована та термінологічно закріплена американським лінгвістом та логіком Б. Уорфом у статті «Grammatical categories», де автор вводить поняття «overt, covert and isosemantik category», що сьогодні прийнято кваліфікувати як «відкриті (явні)_приховані та ізосемантичні категорії» [17, с. 44]. При цьому відкритими граматичними категоріями вважаються такі, які чітко марковані морфологічно та мають стабільну систему формальних граматичних показників. В українській мові такою є, наприклад, категорія роду іменника. Приховані категорії відзначаються нестабільним та факультативним характером, виявляються не в межах окремого слова, а в контекстах свого вживання, що спричинено впливом глибинної культурної логіки та різними шляхами і темпами осягнення світу [17, с. 44]. До таких категорій в українській мові можемо віднести каузативність, персональність/імперсональність, визначеність/невизначеність. Ізосемантичну категорію формують слова чи групи слів, які мають неповний набір можливих у межах їх частини мови словоформ. Синонімічно до термінів «відкрита» та «закрита» категорія автор вживає «фенотип» та «криптотип» («phenotypes and cryptotypes»). На сьогодні в нашому мовознавстві існує ще один варіант номінації цих явищ – «експліцитні та імпліцитні категорії», проте й така термінологічна різноманітність не зумовлює існування спільного та єдиного розуміння цих понять.

Важливий внесок Б. Уорфа в загальне мовознавство зумовлений зрушенням акцентів із формально-логічного аналізу до семантико-граматичного, підтвердження чому знаходимо в студіях С. Д. Канцельсона: «Яким вичерпним та повним не здавався би нам граматичний опис будь-якої мови, він по своїй суті не може бути повним, поки в ньому не знаходять відбиття неявні категорії мови та інші елементи прихованої граматики» [9, с. 82]. Таким чином, однією із найбільш актуальних задач сучасного мовознавства, яке тяжіє до міждисциплінарності та глобалізації, є дослідження глибинних мовних структур та способів їх виявлення в явних конструкціях. Порівнюючи граматику із айсбергом, С. Д. Канцельсон визначає формальну граматику лише вершиною цілісної структури

мови, тоді як прихована граматики є її підводною основою і наявна в усіх мовах. Подібну позицію в більш узагальненому вигляді знаходимо в тексті доповіді Р. О. Якобсона «Типологічні дослідження та їх вклад в порівняльно-типологічне мовознавство», де автор зазначає, що мова має універсальний «скелет», і вичерпне дослідження усіх її структур можливе лише шляхом типологічної класифікації, що дасть змогу виявити глибинні мовні коди [18, с. 101-103]. Варто зазначити, що саме ідея універсальності мовних структур дає простір для виявлення «явних» та «неявних» категорій та опису їх виражальних потенцій.

Представник функціоналізму О. В. Бондарко ідеї прихованої граматики трактує через призму категоріальних та некатегоріальних значень. «Чисті» граматичні категорії характеризуються абсолютною категоріальністю та високим ступенем абстрагованості. Некатегоріальні значення функціонують поза межами формальних граматичних значень і утворюються шляхом зрощення контексту, лексичного значення слова, інтенційних посилів тощо. Некатегоріальні значення на основі їх функцій утворюють функціонально-семантичне поле (ФСП), що є поняттям значно ширшим та мінливішим, ніж категорія [2]. Тракткування імпліцитних категорій як ФСП видається найбільш продуктивним способом їх різнобічного аналізу.

Категорія визначеності/невизначеності в українській мові майже однозначно трактується як імпліцитна, яка має структуру ФСП (І. В. Дудко, І. С. Домрачева, В. Г. Шехтер), хоча існують й інші інтерпретації В/Н, зокрема М. П. Кочерган стверджує, що «у слов'янських мовах, за винятком болгарської та македонської, категорії означеності/неозначеності немає, бо немає її формального вираження, але поняття категорія означеності/неозначеності є і виражається вона лексично» [10, с. 267]. Зіставний аналіз із «артиклевіми» мовами (де визначеність/невизначеність є регулярною граматичною категорією субстантивів) хоч виявляє несистематичний та необлігаторний характер цієї категорії в українській мові, проте не демонструє еквівалентної неспроможності передачі значень визначеності чи невизначеності. У попередніх публікаціях, присвячених статусу В/Н в українській мові, ми проаналізували різні підходи та запропонували розглядати цю категорію як повноцінну функціональну структуру, яка зароджується внаслідок симбіозу психологічної, когнітивної та мовленнєвої сфер та може бути представлена у вигляді ФСП із окремими мікрополлями визначеності та невизначеності, які формуються відповідними конститuantами [11, с. 16]. Такий підхід створює необхідні умови для детального аналізу експліцитного та імпліцитного виражального потенціалу категорії В/Н та структурування її ФСП.

Категорія В/Н в українській мові не є формальною граматичною категорією, вона більшою мірою відбиває граматично значуще в лексичі та контексті. Це зумовлює складність, розгалуженість та варіативність засобів її реалізації, серед яких, однак, найбільш послідовними та регулярними є займенникові слова. Це зумовлено історично, оскільки загальновідомим є факт, що саме займенники були універсальною базою для становлення артиклів в артиклевих мовах – основою для означених артиклів слугували вказівні займе-

тники, для неозначених – неозначені займенники та числівники «один» [6]. Із часом висока частотність їхнього вжитку спричинила поступову втрату семантичного наповнення та набуття рис облігаторних аналітичних функціональних слів. В українській мові, як і більшості слов'янських мов, не відбулось такої граматикизації, оскільки процес супроводження імен вказівними займенниками вплинув на розвиток специфічної системи закінчень імен, які мали більш атрибутивний характер, а не на розвиток аналітизму [7]. Тому цілком закономірним є те, що саме займенникові слова утворюють ядерну частину експліцитних виражальних засобів категорії В/Н: вказівні, присвійні та деякі означальні структурують мікрополе визначеності; неозначені, заперечні та означальні формують ядро мікрополя невизначеності. Вказівний займенник у реченні *Я знайшла цю книгу* чітко передає значення визначеності і вказує на те, що учасник комунікативної ситуації вже ідентифікував конкретний предмет – *книгу* – із класу йому подібних. Те ж речення із неозначеним займенником *Я знайшла якусь книгу* має зміщений в бік предиката акцент, предмет – *книга* – сприймається не як ідентифікований, а як одиничний представник класу подібних.

Т. М. Ніколаєва висловлює слушну думку про те, що «визначеність немаркована, невизначеність маркована; її введення вносить більшу смислову інформативність» [12, с. 8]. Це пояснює те, що для вираження невизначеності кількісно залучено значно більше мовних ресурсів, ніж для визначеності. Ще одним важливим експліцитним засобом реалізації невизначеності є прономіналізований числівник *один*, який, втрачаючи свою семантику як показника конкретного числа, набуває ознак неозначеного артикля. Тяжіння до граматичної функції і послаблення лексичного значення зумовлює існування форми цього слова навіть у множині – *одні*, на що звернув увагу український мовознавець В. Петрук [13]. Таке вживання, як у реченні *Одні люди попросили мене купити книгу* тільки підтверджує гіпотезу про можливий артиклевий характер цієї лексеми.

У прислівниках, які мають займенникове походження, історично закладена семантика невизначеності, і найбільш яскраво вона виявляється в займенникових дериватах із постфіксом *сь*: *там, тут, кудись, де-десь*.

Окрему групу експліцитних засобів вираження визначеності становлять слова-носії унікальних значень, найчастіше в межах власних назв – *Канітолій, Сонце, Гомер*. Вони не потребують додаткових маркерів визначеності і формують лексичний рівень ФСП В/Н.

Опозиція родового та давального відмінка, яка зумовлена історичними, лексичними та стилістичними чинниками, також є засобом вираження В/Н в українській мові: «Знахідний відмінок протиставляється родовому за ознакою визначеності/невизначеності і вказує на чітку визначеність об'єкта. При особових дієсловах форму знахідного відмінка найчастіше мають назви конкретних предметів та речовин: *«Воду не підвели»* (О. Гончар)... Родовий означає невизначеність об'єкта. Так, у реченні *«Батько торта не купив»* (М. Зарудний) йдеться про продукт харчування взагалі, без вказівки на його особливості» [5]. Відмін-

кова опозиція можлива лише в обмеженому колі лексем, що зумовлює її розташування на периферії ФСП В/Н. Таким чином, систему експліцитних засобів реалізації цієї категорії можемо подати у вигляді таблиці 1

Таблиця 1

Мовний рівень	Експліцитні засоби вираження	
	Визначеність	невизначеність
Морфологічний	вказівні, присвійні та деякі означальні займенники;	неозначені, заперечні та означальні займенники; числівник <i>один</i> ; відзайменникові прислівники;
Лексичний	унікальні назви;	
Морфолого-синтаксичний	знахідний відмінок;	родовий відмінок;

Імпліцитні засоби вираження категорійних значень В/Н утворюють більш складну систему із нечіткою ієрархією, оскільки базуються на контекстуальному розрізненні відповідних значень у межах висловлення.

Лексичні засоби вираження В/Н можна окреслити дуже умовно та з певною обережністю, оскільки їхнє значення може бути знівельовано контекстом. Окремі науковці вважають лексичні засоби важливою ланкою ФСП В/Н, проте ми трактуємо їх як периферійні елементи, які розташовуються на помезів'ї мікрополів визначеності та невизначеності й відзначаються функціональною мінливістю. Потенційною визначеністю володіють прикметники з конкретним значенням: на позначення кольору – *білий, блідо-рожевий*; смаку – *кислий, солодкий*; ознаки за належністю – *сестрин, братів*; більшість відносних прикметників – *залізний, зміїний*. Серед прислівникових слів окремі елементи здатні виражати конкретне, ситуативно окреслене значення – *сьогодні, швидко, по-українськи тощо*; певною невизначеністю характеризуються прислівники із узагальнено-абстрактним значенням – *довіку, багато, поряд подібні*. Деякі дослідники зазначають, що в семантиці окремих субстантивів закладені сигнали про неможливість їх визначеності [15, с. 89-90]. Ми вважаємо такі лексичні імпліцитні засоби реалізації В/Н ситуативними, умовними, оскільки вони можуть бути знівельовані іншими, ядерними показниками В/Н.

Імпліцитні засоби вираження В/Н широко реалізовані на синтаксичному рівні. Існування «гнучкого» (загальноприйнятий термін «вільний») вважаємо все ж

недоречним у цьому значенні, оскільки в українській мові функціонують і так звані «зв'язані синтаксичні конструкції» та певні правила сполучуваності слів) порядку слів у реченні створює поле для нарощення додаткового смислового навантаження його елементів, що демонструють прості приклади із різним суб'єктно-об'єктним розташуванням: *Я записала рецепт – Рецепт я записала*. У першому випадку слово «рецепт» потребує подальшого уточнення, тоді як у другому реченні «рецепт» подається як вже відома, актуалізована одиниця. Цю закономірність більшість мовознавців пояснюють особливостями законів актуального членування речення: комунікативно значущі компоненти, які є носіями нової інформації, найчастіше розташовуються в кінці речення, а початок відтворює попередньо задане [1].

В аспекті актуального членування речення важливим імпліцитним засобом вираження категорії В/Н є інтонація. Цей вияв реалізації значень В/Н є виключно комунікативно зумовленим, тому суб'єктивним. Логічний наголос може вказувати на те, як саме сприймається слово, оскільки одна і та ж фраза може набувати різних смислів: *Ось лежить сопілка* – у цьому випадку «сопілка» сприймається як визначена даність; *Ось лежить сопілка* – йдеться про первинне введення цілком конкретного, проте ще не ідентифікованого (невизначеного) предмета. Важливу роль у такому контекстному розрізненні В/Н відіграють частки, які є носіями темо-рематичного поділу та актуалізують додаткові інтенційні посили: *Ти забрав книгу?* – у такому випадку точне трактування слова «книга» можливе лише з урахуванням більш широкого контексту; *Ти ж забрав книгу?* – частка вказує на визначеність об'єкта для реципієнта.

Важливим імпліцитним елементом вираження В/Н на синтаксичному рівні є функціонування односкладних речень. Дієслівні форми означено-особових речень дозволяють чітко відновити суб'єкт дії: *Пишу цей лист*. Неозначено-особові конструкції передають протилежне значення, суб'єкт дії набуває лише часткової – кількісної визначеності: *Мені вперше відповіли*.

На текстовому рівні категорія В/Н майже не досліджена. Є лише окремі роботи, присвячені аналізу її художніх функцій та особливостей реалізації ([8], [14]), проте саме в межах тексту (мікротексту) можна простежити такі актуалізатори В/Н як анафоричні елементи, кореферентність, лексичні повтори.

Таблиця 2

Мовний рівень	Імпліцитні засоби вираження	
	Визначеність	Невизначеність
Морфологічний	вказівні та означувальні частки;	деякі модальні частки;
Лексичний	прикметники на позначення кольору, смаку, ознак за належністю, відносні; прислівники із конкретно-ситуативним значенням;	прислівники із ситуативно безвідносним значенням;
Синтаксичний	темо-рематичний поділ; інтонація; логічний наголос; позиція суб'єктно-об'єктного розташування;	темо-рематичний поділ; інтонація; логічний наголос; позиція об'єктно-суб'єктного розташування;
Текстовий	анафоричність; кореферентність; лексичний повтор	

Анафоричність (як повторна номінація) може передаватись не лише займенниковими словами, а й лексичними засобами з відповідною семантикою: *згаданий, вищезазначений, розглянутий* тощо. Такі лексеми сигналізують про повторну актуалізацію, тому вказують на визначеність. Це ж стосується й кореферентних відношень, які виявляють тотожність об'єктів у межах певної комунікативної ситуації і найчастіше реалізуються за допомогою лексичних заміщень: *Першою він побачив Велику Ведмедицю. Сузір'я було найяскравішим*.

Лексичний повтор є одним із головних структурних засобів текстового зв'язку, але його реалізація завжди пов'язана із нарощенням нової інформації [16]. Таким чином, лексичний повтор відтворює рух

об'єкта від невизначеного до визначеного, що дозволяє вважати цей прийом одним із периферійних імпліцитних засобів вираження категорії В/Н.

Усі вищезазначені засоби можемо подати у вигляді таблиці 2.

Висновок. Теорія прихованої граматики розкриває нові перспективи для дослідження категорії визначеності/невизначеності в безартикульних мовах. Польова структура цієї категорії дозволяє виявити та систематизувати низку мовних та мовленнєвих, експліцитних та імпліцитних одиниць, які реалізують відповідне категорійне значення визначеності чи невизначеності. Перспективним видається більш детальне дослідження категорії В/Н на текстовому рівні та в різних типах дискурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багмут А. Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах / А. Й. Багмут. – К.: Наукова думка, 1970. – 176 с.
2. Бондарко А. В. Грамматические категории и контекст / А. В. Бондарко – Л.: Наука, 1971. – 115 с.
3. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл / А. В. Бондарко. – Л., 1978. – 176 с.
4. Бульгина Т. В. Грамматические и семантические категории и их связи / Т. В. Бульгина // *Аспекты семантических исследований*. – М.: Наука, 1980. – С. 320-355.
5. Беляев Ю. І. Родовий чи знахідний? (Електронний ресурс). Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine19-16.pdf>
6. Виноградов В. А. *Артикль* / В. А. Виноградов // *Лингвистический энциклопедический словарь*. – М., 1990. – С. 45-47.
7. Виноградов В. В. *Грамматическое учение о слове* / В. В. Виноградов – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1986. – 639 с.
8. Имеретинская Н. Д. Неопределенные субъекты в семантической структуре текста (на материале немецкого языка): дис. кандидата филол. наук: 10.02.04 / Н. Д. Имеретинская. – Санкт-Петербург, 2002. – 183 с.
9. Канцельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Канцельсон. – Л.: Наука, 1972. – 216 с.
10. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2001. – 368 с.
11. Лабетова В. М. Категорія визначеності/невизначеності у світлі функціонального підходу до вивчення мови // *Лінгвістичні студії зб.наук.праць* – Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2016. – Вип. 32. – С.13-16.
12. Николаева Т. М. Введение / Т. М. Николаева // *Категория определенности-неопределенности в славянских и балканских языках*. – М.: Наука, 1979. – С 3-11.
13. Петрук В. Чи є артикли в українській мові? / В. Петрук // *Нова філологія* – Запоріжжя: ЗДУ. – 2003. – Вип 1(16). Режим доступу: <http://skythia.unicyb.kiev.ua/article.htm>
14. Сазонова Я. Ю. Ідентифікація суб'єкта-джерела страху лінгвістичними засобами означеності/неозначеності / Я. Ю. Сазонова, К. В. Захарова // *Лінгвістичні дослідження*. – 2016. – Вип. 44. – С. 122-129.
15. Сидоренко Г. Н. Лексические средства выражения категории определенности-неопределенности в русском языке / Г. Н. Сидоренко // *Единицы лексики и фразеологии и их речевая реализация*. – Ростов-на-Дону, 1993. – С.88-96.
16. Синиця І. А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту / І. А. Синиця // *Мовознавство*, 1994. – Вип. 2-3. – С.56-62.
17. Уорф Б. Л. Грамматические категории / Б. Л. Уорф // *Принципы типологического анализа языков различного строя*. – М.: Наука, 1972. – С.44-60.
18. Якобсон Р. О. Типологические исследования и их вклад в сравнительно-историческое языкознание / Р. О. Якобсон // *Новое в лингвистике* – М., 1963. – Вип. 3. – С. 95-105.
19. Koschmieder E. Beiträge zur allgemeinen Syntax / E. Koschmieder. - Heidelberg, 1965. –69p.
20. Sapir E. An Introduction to the Study of Speech / Edward Sapir. – New York: Harcourt, Brace, 1921: <http://www.ugr.es/~fmanjon/Sapir,%20Edward%20%20Lang%20uage,%20An%20Introduction%20to%20the%20Study%20of%20Speech.pdf>

REFERENCES

1. Bahmut A. Y. Intonation structure of a simple narrative sentence in the Slavic languages / A. Y Bahmut.. – Kyiv.: Naukova dumka, 1970. – 176 p.
2. Bondarko A. V. Grammatical categories and context / A. V. Bondarko – L.: Nauka, 1971. – 115 p.
3. Bondarko A. V. Grammatical meaning and significance / A. V. Bondarko – L.: Nauka, 1978. – 176p.
4. Bulyigina T. V. Grammatical and semantic categories and their relation / T. V. Bulyigina // *Aspects of semantic research*. – М. : Nauka, 1980. – P. 320-355.
5. Belyayev Yu. I. Generic or accusative?: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine19-16.pdf>
6. Vinogradov V. A. *Article* / V.A. Vinogradov // *Linguistic Encyclopedic Dictionary*. - М., 1990. – P. 45-47.
7. Vinogradov V. V. *Grammatical study of the word* / V. V. Vinogradov. – М.: Vysshaya shkola, 1986. – 639 p.
8. Imeretinskaya N. D. Unidentified actors in the semantic structure of the text (on a material of German language): Dis. ... Candidate. Philology. Sciences: 10.02.04 / N. D. Imeretinskaya. – Sankt-Peterburg, 2002. – 183 p.
9. Kantselson S. D. Typology of language and verbal thinking / S. D Kantselson. – L.:Nauka, 1972. – 216p.
10. Kocherhan M. P. Introduction to Linguistics: Textbook for students of philology higher education institutions /M. P. Kocherhan. – К.: Akademija, 2001. – 368p.
11. Labetova V. M. The Category of Definiteness Indefiniteness through the Prism of Functional Approach to Language Studies / V. M. Labetova // *Linhvistychni Studiyi Vasyl' Stus Donetsk National University*. – Vinnytsia : Vasyl' Stus DonNU, 2016. – Vol. 32. – P. 13-18.
12. Nikolaeva T. M. Introduction / Т. М. Николаева // *The Category of Definiteness Indefiniteness in the Slavic and Balkan languages*. – М.: Nauka, 1979. – P. 3-11.

13. Petruk V. Are there articles in the Ukrainian language?/V.. Petruk // Nova filolohija – Zaporizhya, ZDY, 2003. –Vol. 1(16).: <http://skythia.unicyb.kiev.ua/article.htm>
14. Sazonova Ya. Yu. The Identification of the Subject-the Source of Horror by Linguistic Means of Definiteness/Indefiniteness / Ya. Yu. Sazonova, K. V. Zakharova // Lingvistychni doslidzhennia. – 2016. – Vol. 44. – P. 122-129.
15. Sidorenko G. N. Lexical Means of expressing of the category of definiteness-indefiniteness in the Russian language / G. N. Sidorenko // Units of lexis and phraseology and their speech realization. – Rostov-na-Donu, 1993. – P.88-96.
16. Synytsia I. A. Lexical repeat as mean of realization of semantic coherence of the text / I. A. Synytsia // Movoznavstvo, 1994. – Vol. 2-3. – C.56-62.
17. Worf B. L. Grammatical categories / B. L. Worf. // The principles of typological analysis of various system languages. – M.: Nauka, 1972. – P.44-60.
18. Jakobson R. O. Typological studies and their contribution to the comparative-historical linguistics / R. O. Jakobson // New in linguistics – M., 1963. –Vol. 3. – P. 95-105.

The Category of Definiteness Indefiniteness through the Prism of ideas of covert Grammar

V. M. Labetova

Abstract. The article is devoted to the researching of the category of definiteness/ indefiniteness in modern Ukrainian in relation with the theory of covert grammar. The features of field-structure of category of definiteness/ indefiniteness are analyzed and the paradigm of its explicit and implicit expressive means is proposed. There are morphological, lexical, syntactic and textual means, which form the central and peripheral zones of the category of definiteness/ indefiniteness.

Keywords: *the category of definiteness/ indefiniteness, covert grammar, explicit and implicit means, communicative situation.*

Категория определенности/неопределенности в свете идей скрытой грамматики

В. М. Лабетова

Аннотация. Статья посвящена изучению категории определенности/неопределенности в украинском языке в связи с теорией скрытой грамматики. Проанализированы особенности полевой структуры категории определенности/неопределенности та предложена парадигма ее эксплицитных и имплицитных средств выражения. Определены морфологические, лексические, синтаксические и текстовые средства, которые формируют центральные и периферийные зоны категории определенности/неопределенности.

Ключевые слова: *категория определенности/неопределенности, скрытая грамматика, эксплицитные и имплицитные средства, коммуникативная ситуация.*